

SELETUSKIRI

regionaal- ja põllumajandusministri määruse „Regionaalministri 4. juuli 2024. a määruse nr 45 „Perioodi 2023–2027 maaparandussüsteemi ajakohastamise, keskkonnakaitserajatise ehitamise ja eratee arendamise investeeringutoetus“ muutmise“ eelnõu juurde

1. Sissejuhatus

Regionaal- ja põllumajandusministri määrus „Regionaalministri 4. juuli 2024. a määruse nr 45 „Perioodi 2023–2027 maaparandussüsteemi ajakohastamise, keskkonnakaitserajatise ehitamise ja eratee arendamise investeeringutoetus“ muutmise kehtestatakse Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika rakendamise seaduse § 7 lõike 2, § 12 lõike 3 ja § 24 lõike 1 alusel.

Eelnõuga tehakse muudatused regionaalministri 4. juuli 2024. a määruses nr 45 „Perioodi 2023–2027 maaparandussüsteemi ajakohastamise, keskkonnakaitserajatise ehitamise ja eratee arendamise investeeringutoetus“ (edaspidi *määrus nr 45*).

Eelnõu on vajalik „Euroopa Liidu ühise põllumajanduspoliitika Eesti strateegiakava aastateks 2023–2027” sekkumise 1.9.1 „Investeeringud põllumajandusega seotud taristu (kuivendus- ja veerežiimi kahepoolsed reguleerimissüsteemid) kaasajastamisse erasektori poolt”, sekkumise KK3 „Maaparanduslikud keskkonnakaitserajatised”, sekkumise 1.9.3 „Investeeringud põllumajandusega seotud taristu (erateed) kaasajastamisse” ja sekkumise KK3 „Maaparanduslikud keskkonnakaitserajatised“ investeeringutoetuste rakendamiseks.

Eelnõuga tehtavate muudatustega täpsustatakse määruse sätete sõnastusi toetuse parema rakendatavuse, arusaadavuse ning ühese tõlgendamise huvides. Muudatustega leevendatakse toetuse saamise tingimusi.

Eelnõu ja seletuskirja koostas Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi maapoliitika ja riigivara osakonna valdkonnajuht Reena Osolin (6256 287, reena.osolin@agri.ee). Juriidilise ekspertiisi määruse eelnõule tegi Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna nõunik Jaana Lepik (5669 1973, jaana.lepik@agri.ee). Keeleliselt toimetas eelnõu Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi õigusosakonna peaspetsialist Laura Ojava (625 6523, laura.ojava@agri.ee).

2. Eelnõu sisu ja võrdlev analüüs

Eelnõu koosneb kahest paragrahvist.

Eelnõu § 1 punktiga 1 täiendatakse määruse nr 45 § 4 lõiget 5 punktiga 6, mille kohaselt kuivendussüsteemi rekonstrueeritaval maa-alal, millel paiknevad taastuvad energiatootmisadmed, kuivendussüsteemide rekonstrueerimiseks toetust ei anta. Nõue on kookõlas toetuse andmise eesmärgiga. Toetuse eesmärk on ajakohastada kuivendussüsteeme ja veerežiimi kahepoolseid reguleerimissüsteeme, et kliimamuutuste tingimustes aidata kaasa põllumajandussektori vastupanuvõime ja toiduga kindlustatuse tagamisele ning vähendada põllumajandussaaduste kadu. Maaparandust tehakse maatulundusmaa maa viljelusväärtuse suurendamiseks, et kuivendatud põllumajandusmaal saaks toitu toota ja maaparandussüsteemiga tagatakse taimekasvuks sobiv veerežiim. Energiatootmisadme (eelkõige päikesepark) on pikaajaline rajatis eesmärgiga toota energiat, mis eeldab üldjuhul muu maa sihtotstarvet (tootmismaa või ajutine tootmismaa). Praktikas päikeseparkide rajamisega maa sihtotstarvet üldjuhul ei muudeta ja energiatootmisadme alusele maale ei määrata maatulundusmaast erinevat sihtotstarvet. On levinud, et energiatootmisadme rajatakse kuivendatud põllumajandusmaale ning

selle rajamise või eemaldamisega kahjustatakse maaparandussüsteemi torustikku. Energiatootmisseadmete rajamine ja selle eemaldamine on teadlik otsus senise maakasutamise muutmiseks, sh sellise tegevuse võimalikest tagajärgedest maaparandussüsteemidele. Maaparandusseaduse § 51 kohaselt võib kinnisasja, mis paikneb maaparandussüsteemi maa-alal, sihtotstarvet muuta üksnes Põllumajandus- ja Toidumeti kooskõlatusel, kes annab kooskõlastuse, kui kavandatav tegevus ei kahjusta maaparandussüsteemi nõuetekohast toimimist. Toetust antakse maaparandussüsteemide rekonstrueerimiseks, kui maaparandussüsteem on amortiseerunud tavapärase põllumajandusliku tegevuse käigus või on vajalik maaparandussüsteemi ajakohastada kliimamuutustest tingitud ilmastiku muutuste tulemusena. Energiatootmise seadmete mittenõuetekohase rajamise ja eemaldamise tõttu tekkinud kahjustusi maaparandussüsteemi maa-alal tuleb pidada teadlikuks tegevuseks, mitte loomulikuks kahjustumiseks või parendamiseks. Toetust ei anta maaparandussüsteemi rekonstrueerimiseks, kui maaparandusseaduse § 51 alusel on antud kõrvaltingimusena kohustus maaparandussüsteem rekonstrueerida, sest selle rekonstrueerimise vajadus ei tulene amortiseerunud maaparandussüsteemist või vajadusest maaparandussüsteem ajakohastada, vaid seda tuleb rekonstrueerida päiksepargi rajamise või eemaldamise tõttu. Seega ei ole toetuse abil selliste kuivendussüsteemide rekonstrueerimine abikõlblik, kui seal paiknevad või paiknesid lähiminevikus energiatootmiseseadmed. Maaparandussüsteemi kahjustamine nii energiatootmiseseadme ehitamise ajal kui ka selle kasutamise järgselt tuleb korda teha maaomaniku omal kulul ja mitte toetuse abil. Seega kehtestatakse toetuse andmise tingimustes, et kui kuivendatud põllumajandusmaal paiknevad energiatootmiseseadmed või paiknesid seal viimasel kahel aastal taotluse esitamisest arvates, kuivendussüsteemi rekonstrueerimiseks toetust ei anta. Samuti on toetuse saajal kohustus tagada sihipärase perioodi lõpuni (5 aastat pärast viimase toetusosa väljamaksmist) kuivendussüsteemi reguleeriva võrgu puhul selle maa-ala sihtotstarbe maatulundusmaana, et jätkuks põllumajanduslik tegevus.

Eelnõu § 1 punktidega 2 ja 6 muudetakse määrust nr 45 selliselt, et vee-ekspert kaasatakse ehitusprojekti koostamisse muu keskkonnakaitseks vajaliku rajatise ehitamise korral. Kehtivamääruse kohaselt tuleb kõikide keskkonnakaitserajatiste ehitamiseks kaasata vee-elustiku ekspert. Keskkonnakaitseks vajaliku rajatise ehitamine võib toimuda kas maaparandusseaduses või ehitusseadustikus (mürgala) sätestatud tingimustel ja korras, sõltuvalt sellest kas tegemist on maaparandusseaduse kohase keskkonnarajatisega või mitte. Maaparandussüsteemi keskkonnakaitserajatised on settebassein, puhastuslodu, eesvoolu koelmupadjand, eesvoolu soodi avamiskraav, eesvoolu põhjapais ja eesvoolu nõlva kivipuiste – nende ehitamine toimub maaparandusseaduses sätestatud nõuete kohaselt. Keskkonnakaitserajatiseks võib olla ka muu keskkonnakaitseks vajalik rajatis, näiteks kaheastmeline voolusäng, leevendusveekogu ja mürgala – nende ehitamine toimub ehitusseadustikus sätestatud nõuete kohaselt. Maaparandusseadusega kohalduvad kvalifikatsiooninõuded maaparandusalal tegutsevatele vastutavatele spetsialistidele (iga viia aasta tagant läbida täiendkoolitus). Ehitusseadustiku alusel muu keskkonnakaitseks vajaliku rajatise projekteerimisele ei kohaldu detailsemaid kvalifitseerimisnõudeid väljaarvatud see, et isik on pädev, kui tal on töö eripärale vastav kvalifikatsioon. Samuti ei ole ehitusseadustiku alusel muu keskkonnakaitserajatise projekteerimiseks sätestatud õiguslikke norme. Mistõttu on põhjendatud sel juhul vee-eksperdi kaasamine ehitusprojekti koostamisse, et oleks kindel, et veekaitsemeetmega on piisavalt projektis arvestatud. Maaparandusseaduse alusel rajatava keskkonnakaitserajatise korral aga ei ole tarvidust igakordselt vee-eksperdi kaasata, kuna projekteerija on pädev isik veekaitsemeetmeid planeerima (nõuded keskkonnakaitserajatiste projekteerimises tulenevad maaparandusseaduse alusel kehtestatud maaparandussüsteemi projekteerimismidest), eriti kui ta on läbinud keskkonnasäästliku maaparandussüsteemi projekteerimise koolituse, lisaks peab tal olema majandustegevusteade maaparandussüsteemi projekteerimise alal. Kehtima jääb nõue, et kui tegemist on lõhejõega või kui eesvool kattub pinnaveekogumiga tuleb vee-elustiku eksperti kaasata ka maaparandusseaduse alusel maaparanduslike keskkonnakaitserajatise ehitustööde kavandamisse ja elluviimisesse. Selles osas muudatust ei ole. Sama soovitus anti ka Tartu Ülikooli poolt koostatud juhises

„Maaparandussüsteemide ja negatiivsete mõjude leevendus-ja kompensatsioonimeetmete rakendamise juhis“, et eesvoolude puhul, mis on ka lõhejõed, tuleks kaasata vee-elustiku ekspert. Pinnaveekogumitele kehtivad rangemad veekaitserajatised nõuded ning nende seisund ei tohi halveneda, mis juhul on õigustatud vee-eksperdi kaasamine, kui eesvool kattub pinnaveekogumiga. Vee-eksperdi kaasamine on toetatav tegevus sh ka siis, kui vee-elustiku eksperdi kaasamine on sätestatud projekteerimistingimustega. Samuti ühtlustatakse määruses parema arusaamise huvides terminite kasutamist ja edaspidi kasutatakse termini „muu keskkonnakaitserajatis“ asemel terminit „muu keskkonnakaitseks vajalik rajatis“.

Eelnõu § 1 punktiga 3 tehakse muudatus, et teenindava tee puhul ei ole oluline, kus teenindav tee paikneb, kas põllumajandusmaal või metsmaal või muul maal. Tee võib paikneda igal pool, oluline ei ole selle paiknemine, vaid tee kasutusotstarbe eesmärk. Toetuse andmisel on oluline, kas teenindav tee teenindab valdavalt põllumajandusmaal või metsamaal paiknevat maaparandussüsteemi ning vastavalt sellele on ka kavandatava tegevuse toetusmäärad, mis tulenevad nii riigiabi reeglitest kui ka ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavast. Toetuse määr on kuni 75 protsenti eratee ehitamise, rekonstrueerimise või uuendamise abikõlbliku kulu maksumusest, kui teenindav tee teenindab valdavalt põllumajandusmaal paiknevat maaparandussüsteemi ja see eratee paikneb mitme omaniku kinnisasjadel. Toetuse määr on kuni 65 protsenti eratee ehitamise, rekonstrueerimise või uuendamise abikõlbliku kulu maksumusest, kui teenindav tee teenindab valdavalt põllumajandusmaal paiknevat maaparandussüsteemi ja see eratee paikneb ühel kinnisasjal või sama omaniku mitmel kinnisasjal. Toetuse määr on kuni 65 protsenti eratee ehitamise, rekonstrueerimise või uuendamise abikõlbliku kulu maksumusest, kui teenindav tee teenindab valdavalt metsamaal paiknevat maaparandussüsteemi ja taotleja ei taga metsamaale tasuta juurdepääsu ning see eratee ei täida metsa mitmekülgse kasutamise eesmärki. Toetuse määr on kuni 100 protsenti eratee ehitamise, rekonstrueerimise või uuendamise abikõlbliku kulu maksumusest, kui juurdepääsutee on juurdepääsuks erametsamaale või kui teenindav tee teenindab valdavalt metsamaal paiknevat maaparandussüsteemi ja taotleja tagab tasuta juurdepääsu metsamaale ja sellel asuvale juurdepääsuteele ning see eratee täidab metsa mitmekülgse kasutamise eesmärki. Muudatus tehakse parema arusaadavuse huvides ja kooskõlas riigiabi reeglitega.

Eelnõu § 2 punktide 4–5 muudatusega võimaldatakse ka metsaühistul, erametsaomanikust ettevõtjal ja mittetulundusühingul samuti rajada keskkonnakaitserajatisi, et leevendada maaparandussüsteemi negatiivset mõju. Seega kõigil määruses toodud taotlejatel on võimalik toetust taotleda keskkonnakaitserajatisi ehitamiseks ning leevendada sellega maaparandussüsteemiga kaasnevat negatiivset keskkonnamõju.

Kehtiva määruse kohaselt sai toetust taotleda juurdepääsutee ehitamiseks, rekonstrueerimiseks ja uuendamiseks. Kuid selline sätte sõnastus ei ole õige, kuna ehitusseadustiku alusel ei ole võimalik erateid uuendada. Uuendada saab üksnes maaparandusseaduse alusel teenindavaid teid. Seega muudetakse parema arusaamise eesmärgil sätte sõnastust ja muudatuse tulemusena saab erametsaomanikust ettevõtja toetust taotleda erametsamaale juurdepääsutee ehitamiseks ja rekonstrueerimiseks ning teenindava tee, mis teenindab valdavalt metsamaal paiknevat maaparandussüsteemi ehitamiseks, rekonstrueerimiseks ja uuendamiseks. Lisaks on võimalik tal toetust taotleda keskkonnakaitserajatisi ehitamiseks.

Eelnõu § 2 punktiga 7 kehtestatakse määruse lisa 2 uues sõnastuses. Kui taotluses on rohkem kui üks tee, siis antakse hindepunktid tee kohta, mille eest on ette nähtud rohkem hindepunkte. Samuti tehakse selguse huvides muudatus, et üheks maaomanikuks loetakse isikut koos kaasomanikuga, isegi kui neid on üks või rohkem. Toetuste andmisel on eeldatud, et asjad on eelkõige ainuomandis. Olukorras, kus omand kuulub mitmele isikule üheaegselt, siis on vajalik kaasomaniku nõusolekut tegevuse elluviimiseks, kuid sel juhul on tegemist ühe taotlejaga. Kõrgema toetusmääraga toetuse andmise eesmärk on selles, et erateed on vaja paljude erinevate isikute huvides ehk eratee rajamiseks või rekonstrueerimiseks on vaja pöörduda teiste omanike, kelle kinnisasja suhtes ei ole ühel omanikul õigusi ega kohustusi, poole ning kokku leppida teede

arendamises. Vastasel juhul ei ole tegemist paljude erinevate isiku huvides tehtava projektiga, vaid üksnes taotleja ehk ühe isiku enda huvist lähtuva projektiga, isegi siis, kui kaasomanikul on teised huvid. Asi saab mitme omaniku korral kuuluda kas nende omanike kaasomandisse või ühisomandisse. Kaasomandi puhul on omanike kaasomandiosad määratletud mõttelise osana. Kaasomanikud valdavad ja kasutavad ühist asja kokkuleppe kohaselt. Ühisomand on kahele või enamale isikule üheaegselt kindlaksmääramata osades ühisel asjas kuuluv omand (nt abikaasade ühisomand) ja tehinguid on võimalik teha üksnes ühiselt. Muudatus tehakse selguse huvides, et kaasomanike loetakse üheks omanikuks.

Määruse §-s 2 sätestatakse, et eelnõu § 1 punkte 3 ja 4 rakendatakse tagasiulatuvalt alates 4. detsembrist 2024. a, mil avatakse eratee ehitamise ja uuendamise esimene taotlusvoor, Tagasiulatava mõjuga muudatused on taotlejatele soosivad ja tagatud on toetuse eesmärkide saavutamine. Ülejäänud määrusega tehtavad muudatused jõustuvad üldises korras. Kuivendussüsteemi rekonstrueerimine ja keskkonnakaitserajatise ehitamise esimene taotlusvoor viiakse läbi kevadel 2025. aastal. Investeeringutoetuse teine taotlusvoor on kõikide tegevuste (teed ja kuivendussüsteemi rekonstrueerimine ja keskkonnakaitserajatise ehitamine) osas ühine ja toimub tõenäoliselt 2025. aasta detsembris.

3. Eelnõu vastavus Euroopa Liidu õigusele

Eelnõu on kooskõlas Euroopa Liidu õigusega. Eelnõu ettevalmistamisel on lähtutud järgmistest liikmesriikide koostatavate Euroopa Põllumajanduse Tagatisfondist (EAGF) ja Euroopa Maaelu Arengu Põllumajandusfondist (EAFRD) rahastatavate ühise põllumajanduspoliitika strateegiakavade (ÜPP strateegiakavad) toetamise reeglid ning tunnistatakse kehtetuks määrused (EL) nr 1305/2013 ja (EL) nr 1307/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 1–186); Euroopa Parlamendi ja nõukogu määrus (EL) 2021/2116, mis käsitleb ühise põllumajanduspoliitika rahastamist, haldamist ja seiret ning millega tunnistatakse kehtetuks määrus (EL) nr 1306/2013 (ELT L 435, 06.12.2021, lk 187–261).

4. Määruse mõjud

Eelnõu rakendamine toob kaasa otseseid positiivseid mõjusid põllumajandusele ja looduskeskkonnale ning kaudseid mõjusid tasakaalustatud regionaalarengule.

Eelnõu loob taotlejatele ja toetuse saajatele paindlikumad võimalused, leevendatakse toetuste tingimusi, et tagada paremini toetuste eesmärkide elluviimine. Eelnõuga tehtavate muudatustega tagatakse õigusselgus, välistatakse määruse sätete mitmeti mõistetavus ja tagatakse kooskõla riigiabi reeglitega ja toetuse eesmärkidega. Nimetatud muudatustel on toetuse saajatele positiivne mõju. Muudatuse tulemusena laieneb taotlejate ring - muudatuse jõustumisel on ka erametsaomanikust ettevõtjal, metsaühisel ja mittetulundusühingul võimalik taotleda toetust keskkonnakaitserajatise ehitamiseks. Samuti lihtsustatakse projekteerimise nõudeid ja edaspidi ei pea iga keskkonnakaitserajatise ehitamisse kaasama vee-elustiku eksperti. Samas pole ka takistatud vee-elustiku eksperti kaasamine, see tegevus on abikõlblik. Samuti ei suurene muudatustega PRIA töökoormus.

Toetuse kaasabil luuakse eeldused põllumajandusmaa kasutamiseks kliimamuutuste tingimustes ja maandatakse põllumajandustootmisele kahjulikult toimivaid ilmastikunähtusi – liigsete sademete ja põuakahjude leevendamiseks seadistatakse kuivendussüsteemid ümber kahepoolseks veerežiimi reguleerimissüsteemiks. Samuti aitavad toetuse kaasabil tehtavad investeeringud kaasa ettevõtte konkurentsivõime kasvule tootmistõrgete vähenemise ning tootmiskindluse suurenemise kaudu. Keskkonnakaitserajatise ehitamise toetamise tulemusena paraneb ning leeveneb kuivendusest tingitud negatiivne mõju elukeskkonnale. Samuti piiravad uued tänapäevastele tingimustele vastavad keskkonnakaitserajatised põllumajandusmaalt tuleneva hajukoormuse levikut ja suurendavad bioloogilist mitmekesisust.

5. Määruse rakendamisega seotud tegevused, vajalikud kulud ja määruse rakendamise eeldatavad tulud

Määruse rakendamisega ei kaasne lisakulu ega -tulu.

6. Määruse jõustumine

Eelnõu § 1 punktid 3 ja 4 rakenduvad tagasiulatuvalt 4. detsembrist 2024. Teised eelnõu punktid jõustuvad üldises korras.

7. Eelnõu koostöölastamine, huvirühmade kaasamine ja avalik konsultatsioon

Eelnõu esitatakse eelnõude infosüsteemi EIS kaudu koostöölastamiseks Rahandusministeeriumile.

Eelnõu esitatakse arvamuse andmiseks PRIA-le.